Medijpratība
mācību un audzināšanas darbā

Rīga
2.oktobris

Izglītības attīstības centra (IAC) projekts **“Medijpratība skolām”**
(Media literacy for schools)

Mūsdienu informācijas pasaulē es jūtos kā ..., jo ...

Cits...

Lielākā daļa informācijas, kas šodien ir mums apkārt, ir ātrās ēdināšanas jeb "*McDonald's*" informācija. To var redzēt sociālajos tīklos, masu medijos. Tas ir ekvivalents tam, ko cukurs sniedz smadzenēm.

Agrāk cilvēki bija izsalkuši pēc informācijas. Bieži vien bija grūti saprast, kas notiek, iegūt informāciju. Šodien mūsu smadzenes ir palikušas resnas, aptaukojušās no informācijas pārbagātības. **Tādēļ mums ir jāmēģina sevi barot citādi.**

Magnuss Lindkvists, zviedru futurologs

- **Informācijas pratība** - spēja apzināties vajadzību pēc informācijas, spēja atrast, vērtēt un efektīvi izmantot informāciju

- **Mediju pratība** - prasme uztvert, saprast, analizēt un vērtēt mediju vēstījumus

/UNESCO/

- ... piedalīties mediju satura veidošanā /KM/

Medijpratība ietver

1. Prasmi **izmantot medijus** mācībām, pilsoniskai līdzdalībai, savstarpējai komunikācijai, iesaistīties mediju satura veidošanā
2. Mediju **lomas un uzdevumu** izpratni
3. Mediju **darbības konteksta** izpratni (mediju īpašnieki, žurnālista brīvība, cenzūra)
4. Spēju **analizēt mediju saturu** – izprast vēstījumus, salīdzināt avotus, atpazīt manipulatīvus paņēmienus
5. Prasmi **droši lietot medijus** (aizsargāt savus un citu personu datus un privāta informācija)
6. Mediju **tehnoloģiju** lietotprasme

Kāda ir tava mediju ēdienkarte?

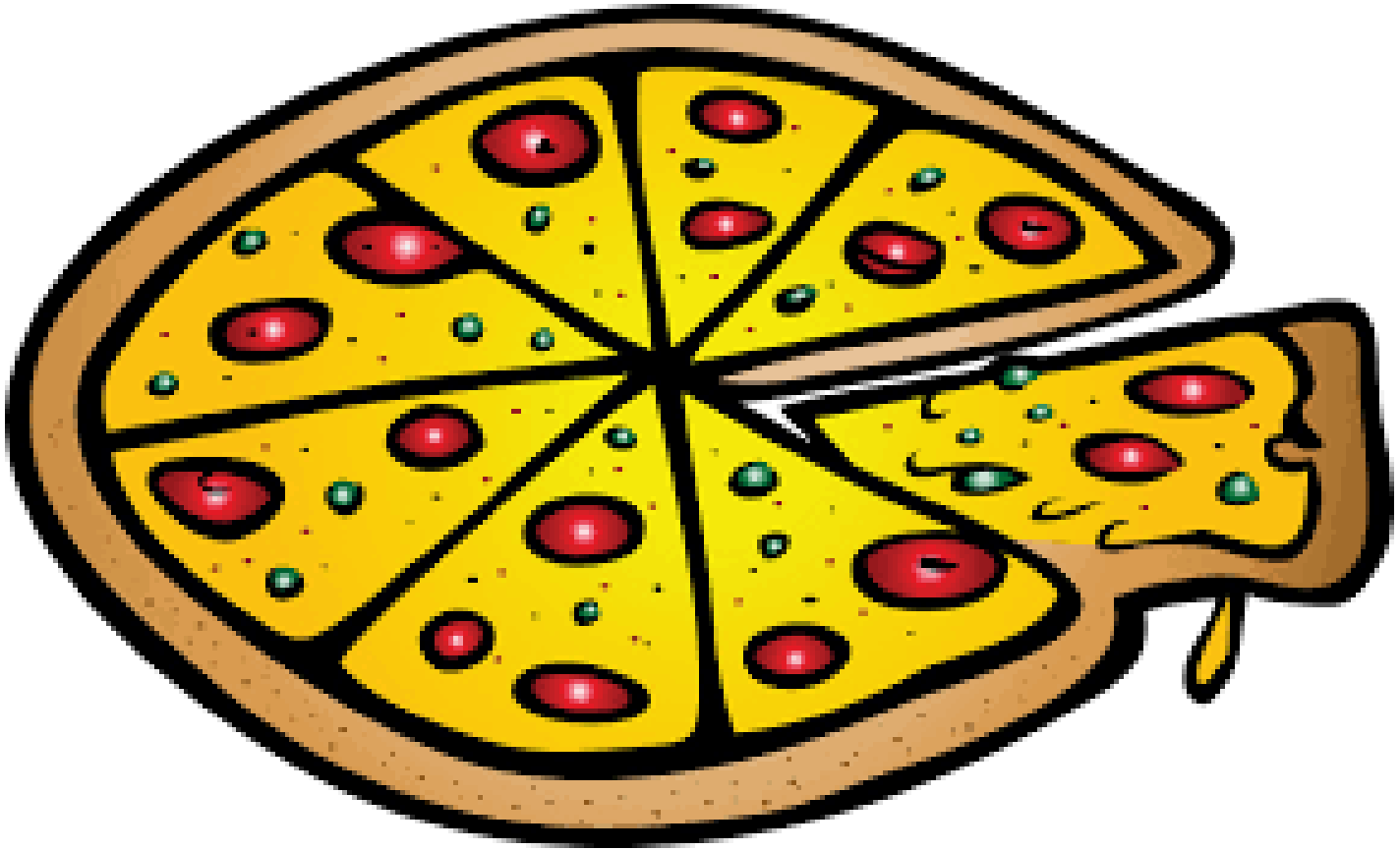

Kuri mediji uzticamākie?

A. Prese
B. Televīzija
C. Radio
D. Interneta portāli
E. Sociālie mediji

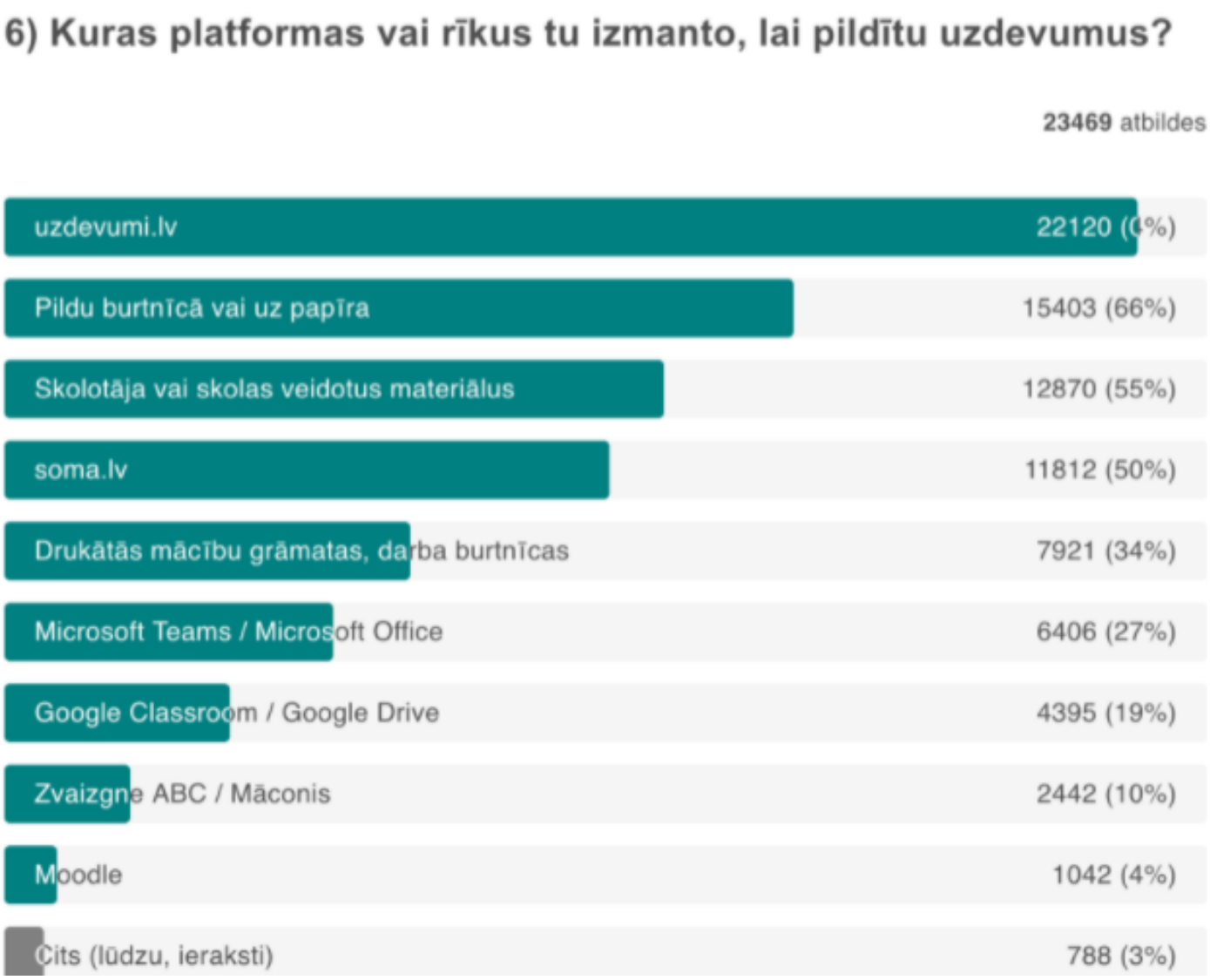

Attālināto mācību pirmās 2 nedēļas. IZM un Edurio aptauju rezultāti

Medijpratības aktualitāte

1.iemesls

Lai zinātu un pieņemtu gudrus lēmumus

- Ikdienā un sadzīvē
- Mācībās un karjerā
- Personīgajā un sabiedrības kopējā drošībā
- Pilsoniskajā/politiskajā līdzdalībā

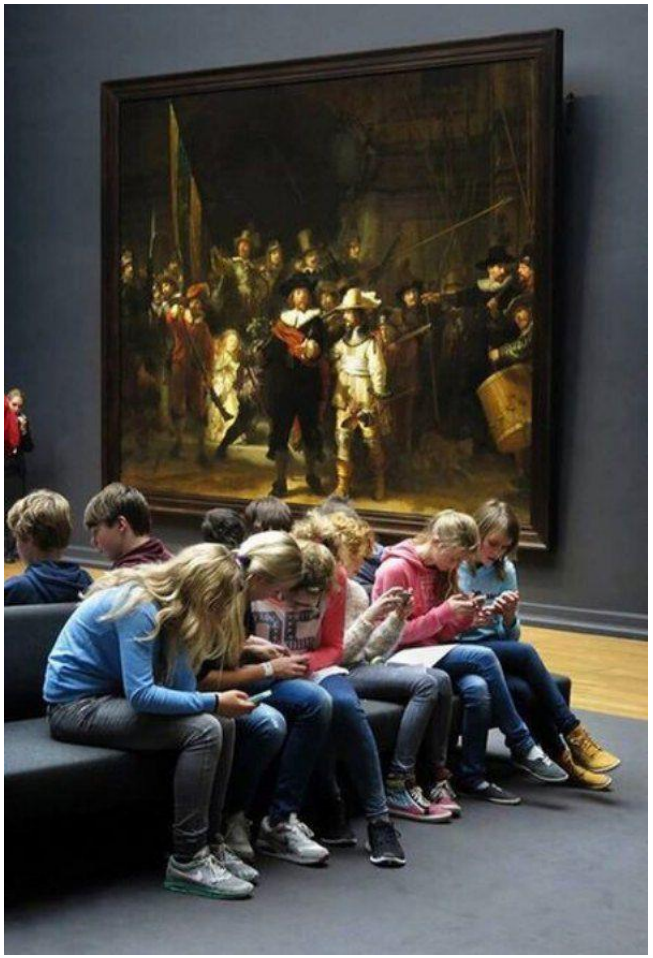

3.Iemesls

Medijpratība jaunajā izglītības saturā

Zināšanas

- Mediji, to veidi, funkcijas, loma
- Žurnālistika, žurnālista profesija, ētika
- Vārda brīvība
- Ziņa
- Mediju valoda, kodi
- Ietekmēšanas paņēmieni
- Interneta iespējas, izaicinājumi
- Mediji un pilsoniskā līdzdalība
- ...

Prasmes

- Veidot savu mediju saturu
- Lasīt medijus
- Meklēt informāciju
- Analizēt mediju vēstījumu, mediju kodus
- Izmantot medijus komunikācijā
- Izmantot medijus pilsoniskās līdzdalības aktivitātēs
- ...

Vērtības

- Atbildība
- Centība
- Godīgums
- Gudrība
- Mērenība
- Taisnīgums
- ...

IAC resursi globālajā un mediju izglītībā

http://iac.edu.lv/

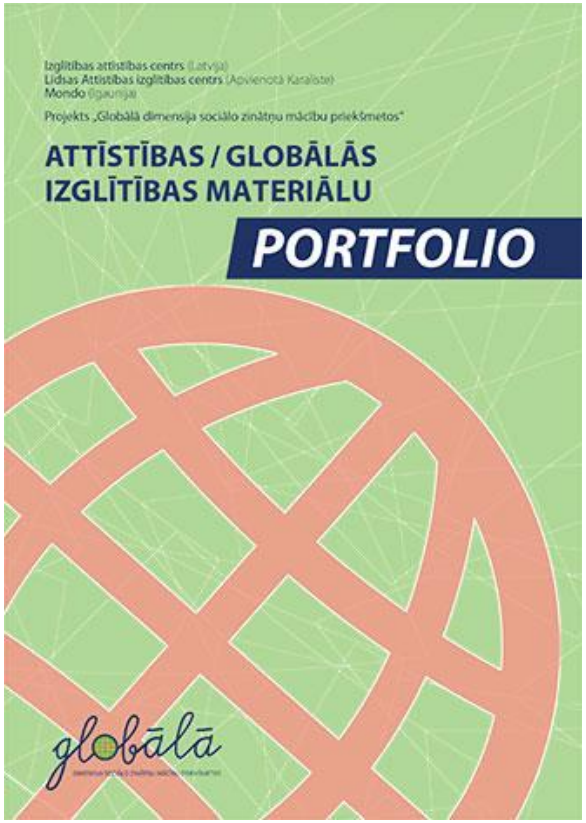

5 mediju analīzes pamatjautājumi

1. Kāds ir **vēstījums**?
2. Kā tiek **piesaistīta** mūsu **uzmanība**?
3. Kas ir **autors**? Kāds ir autora **nolūks**?
4. Kas ir **izlaists, noklusēts**?
5. Kam tas ir svarīgi, kas no tā «**pelna**»?

Par ko varētu būt raksts?

76% (!!!) Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka sabiedrības integrācijā nav izdarīts nekas

2016. gada 12. februārī 07:13 Skaties.lv/900 sekundes/TNS

Pievienot komentāru

f 8 2 10

LETA

Lielākā daļa jeb 76% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka sabiedrības integrācijas un saliedētības jomā pēdējos gados nekas nav izdarīts, atklāj jaunākā TNS aptauja.

https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/76-latvijas-iedzivotaju-uzskata-ka-sabiedribas-integracija-nav-izdarits-nekas/

Kā piesaista uzmanību?

https://www.tvnet.lv/7039339/covid-19-veicinajis-vairak-neka-2000-baumu-un-sazverestibas-teoriju-rasanos

Kā piesaista uzmanību?

Zināma jauna informācija par jaunatklātajiem Covid-19 gadījumiem Latvijā

LETA

https://www.apollo.lv/7072994/zinama-jauna-informacija-par-jaunatklatajiem-covid-19-gadijumiem-latvija

Medijpratība un kritiskā domāšana

Runāšana par mediju pratību neizmaina prasmes. Medijpratība ir aktīvi un nepārtraukti pilnveidojama prasme.

A.Rožukalne

Mini vienu faktu un vienu viedokli par Latvijas medijiem

Jēdzienu «Fakts» un «Viedoklis» skaidrojums

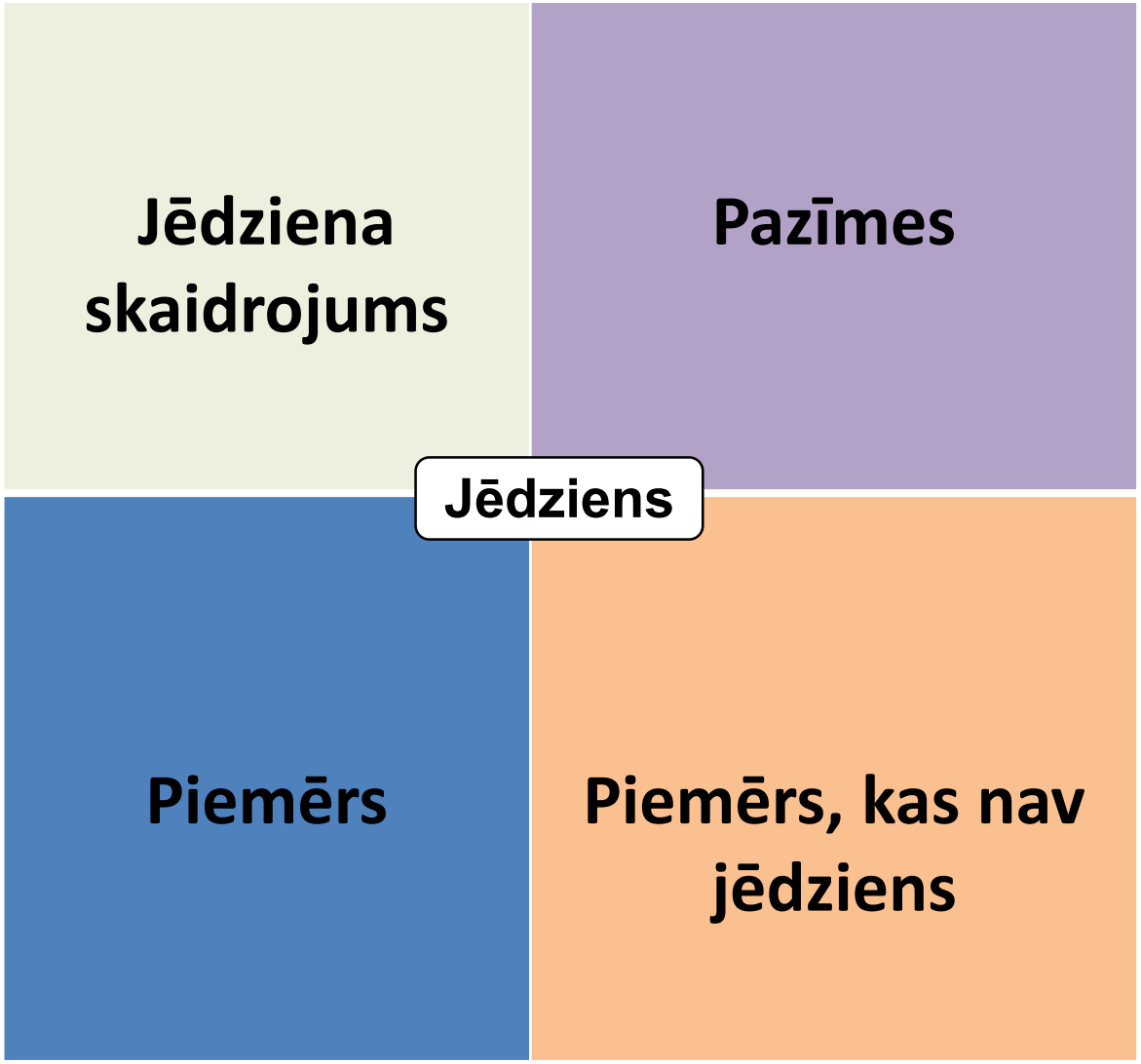

Kas ir fakts

Fakts= reāls notikums, parādība, kas ir noticis, notiek vai eksistē.

Faktu var pārbaudīt, tas ir balstīts pierādījumos, eksperimentos, statistikā.

Kas ir viedoklis

Viedoklis= uzskats, attieksme, jūtas pret kaut ko.

Viedokli nevar pārbaudīt tieši, tas var būt un var nebūt balstīts faktos.

To ietekmē pieredze, uzskati, vērtības, tāpēc viedokļi par konkrētiem faktiem var būt atšķirīgi.

FAKTS	VIEDOKLIS
Apgalvojums, kuru **var pārbaudīt**	Apgalvojums, kuru **nevar pārbaudīt tieši**
Objektīva realitāte	**Subjektīvs** vēstījums
Pamatojas uz **pētījumiem** vai novērojumiem	Pamatojas uz personiskajiem **uzskatiem,** attieksmi
Atspoguļo **notiekošo**	Atspoguļo **priekštatus** par kaut ko
Universāls	**Atšķirīgs** dažādiem cilvēkiem
Pausts neitrālā, **lietišķā valodā**	Pausts vērtējošā, **emocionālā valodā**

Iespējamie signālvārdi vērtējošai informācijai

- Pirmkārt
- Papildus
- Tikpat svarīgi
- Turklāt
- Skaidrs
- Acīmredzot
- Visbeidzot
- Noslēgumā

- Vienmēr/nekad
- Skaisti/neglīti
- Labāk/sliktāk
- Par/pret
- Zemāks/augstāks
- Godīgi/negodīgi
- Šausmīgi
- Vērtīgi
- ...

Individuāls uzdevums

- Izlasīt tekstu
- Pasvītrot faktus

Faktu ķēde

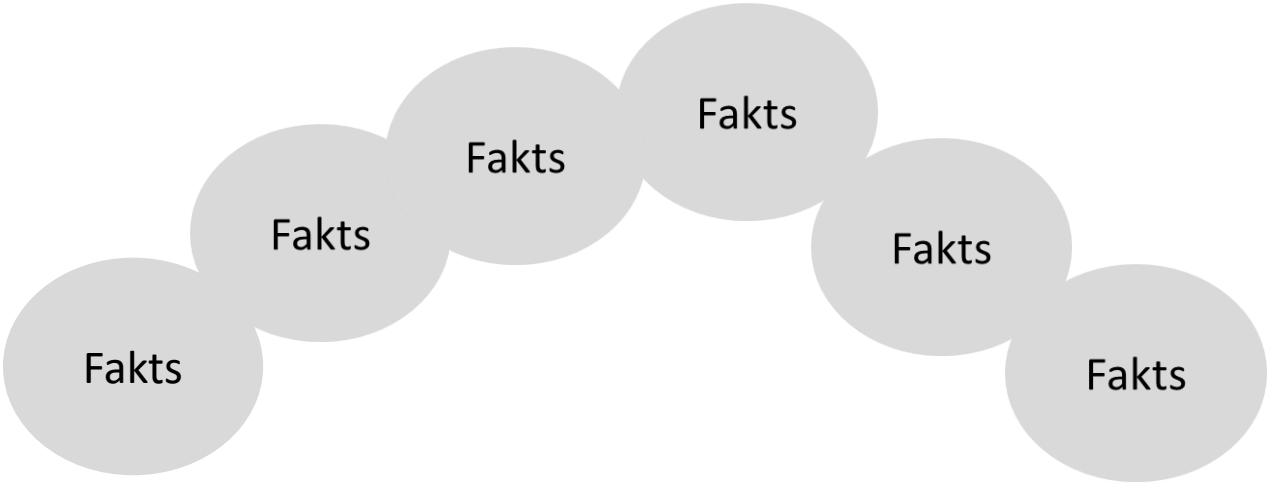

Faktu ķēde

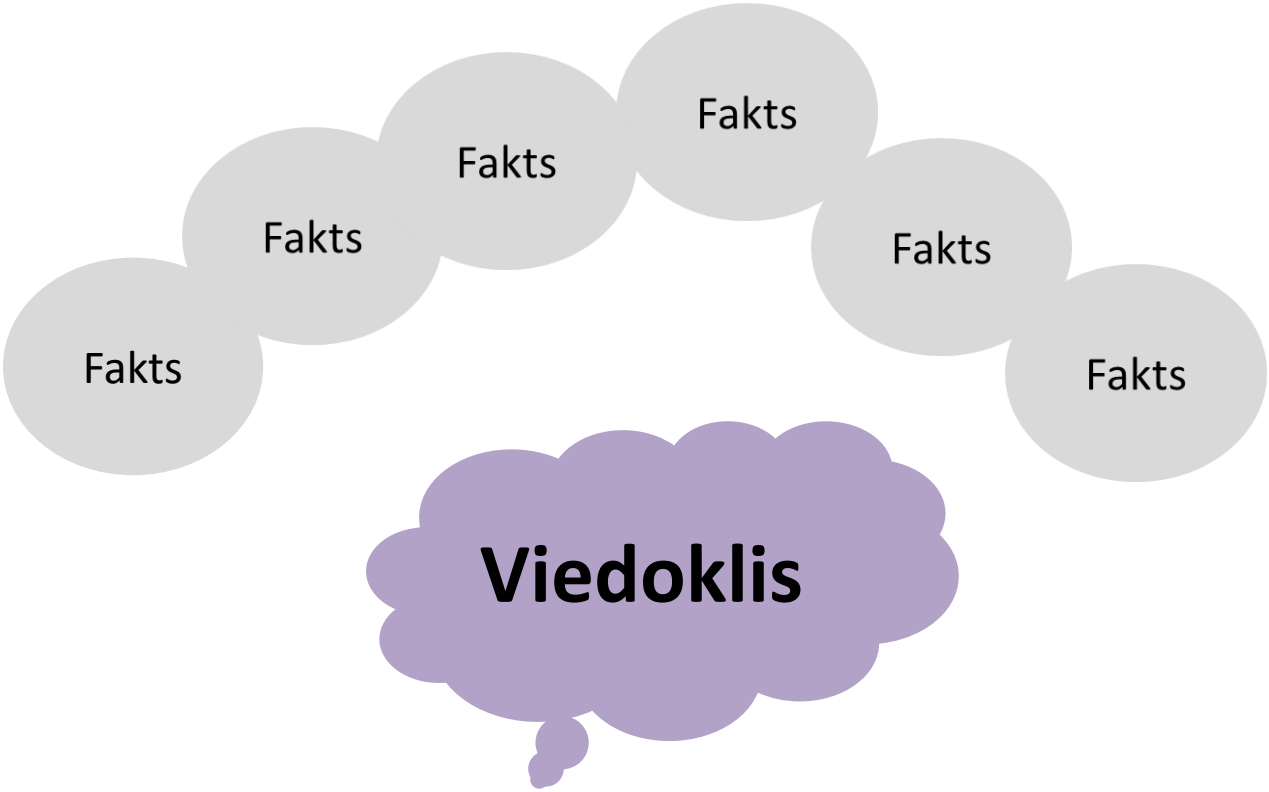

Ziņas virsraksts

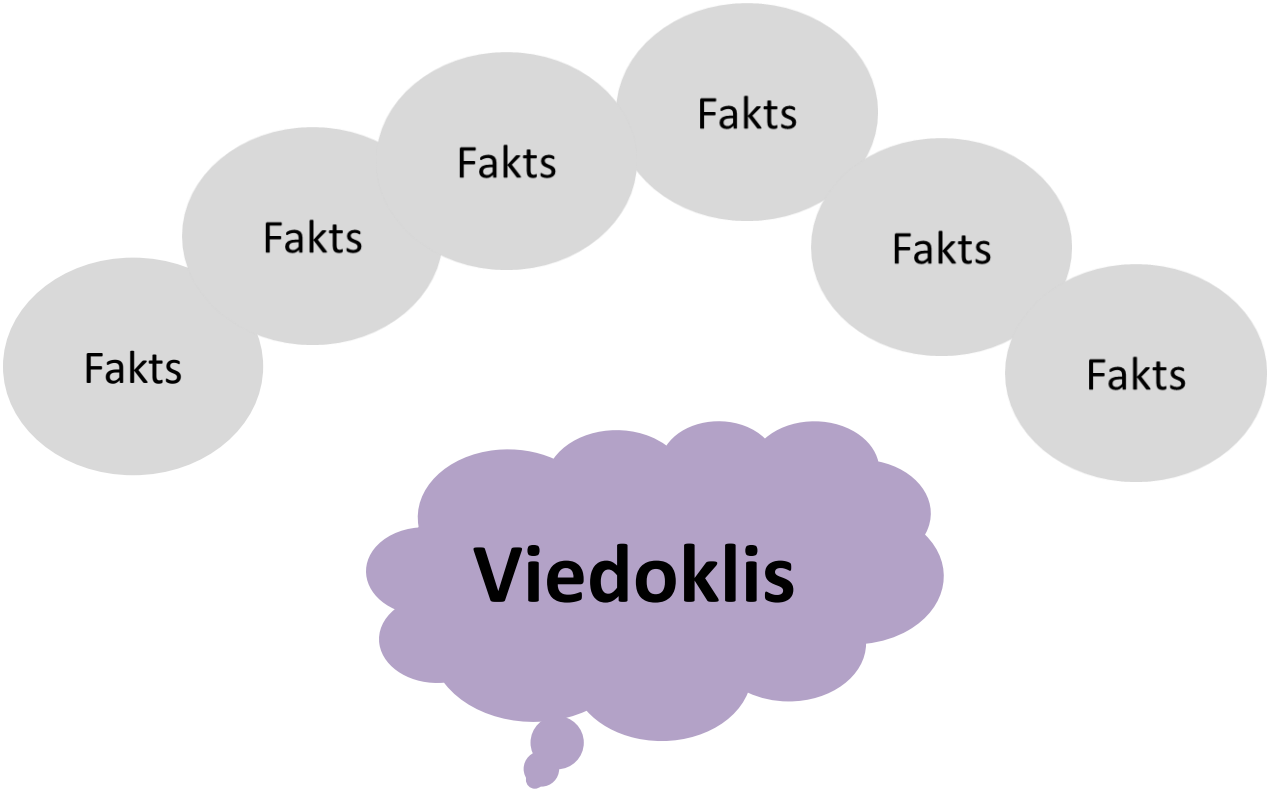

A.

Zinātnieki lika 43 eksperimenta dalībniekiem spēlēt viktorīnu ar humanoīdu robotu, vārdā Nao. Viņiem tika sacīts, ka eksperimenta mērķis ir izmēģināt jaunu robota programmatūru, tāpēc dalībnieki nezināja, ka paši tiek novēroti. Pēc spēles dalībniekiem lūdza izslēgt robotu, taču, pirms viņi uzlika pirkstu uz pogas, Nao iekunkstējās: "Nē, man ir tik ļoti bail no tumsas! Neizslēdz mani!" Gandrīz visi dalībnieki saminstinājās, un 14 no viņiem atteicās izslēgt robotu, vēlāk astoņi no šiem dalībniekiem skaidroja, ka viņiem kļuva robota žēl, bet seši teica, ka neesot gribējuši rīkoties pret robota gribu.

Zinātnieku uzdevumā testu veica vēl viena komanda, taču viņiem Nao neiebilda. Eksperimenta dalībnieki nospieda izslēgšanas slēdzi.

Izmēģinājums parāda, *cik maz vajadzīgs*, lai mēs piešķirtu robotam cilvēciskas iezīmes.

Zinātnieki uzskata, ka tas ir mūsu dabā- mēs *drīzāk* izturēsimies pret mašīnu kā pret cilvēku, nevis riskēsim *necilvēciski* izturēties pret kaut ko cilvēcisku.

Pēc: Sociālie roboti uzjunda spēcīgas emocijas. Ilustrētā Zinātne. 2019, aprīlis

B.

Iesprūdis starp dzelžiem un striķiem, tika atrasts kāds savainots baltais stārķis. Viņa kājas bija deformētas un stārķis nevarēja pastaigāt. Stārķa aprūpētāji izmēģināja dažādas terapijas, taču stārķa veselības stāvoklis neuzlabojās. Tika uzrunāti inženieri no Latvijas uzņēmuma *Mass Portal*, kas ražo 3D printerus. Uzņēmums piekrita palīdzēt. Kāja tika nomērīta, pārzīmēta un uzskicēta, tika izveidota precīza tās replika, pēc kuras vadīties ortožu veidošanā. Ortozes izveidoja no Ninja Trek materiāla. Ortozes tika vairākkārt dizainētas, printētas un atkal koriģētas, lai atbilstu un piegultu kājām. Pēc vairākām piemērīšanas un mazo kļūdu novēršanas reizēm tika izgatavotas ortozes, kas ar mazu sūklīšu palīdzību, lai neberztu kājas, pieguļ stārķa kājām, ļauj tām kustēties un noturēt balansu.

Stārķa dzīvība balstās uz kopēju pleciem, bet 3D printeru un *atsaucīgu* cilvēku sniegtās iespējas ir devušas šim stārķim otru iespēju dzīvot *pilnvērtīgu* dzīvi.

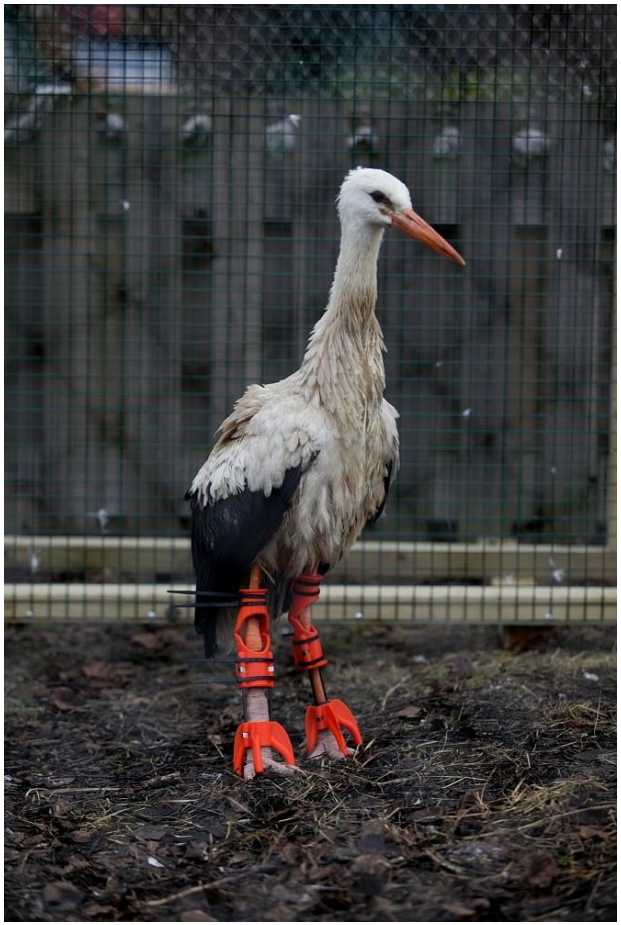

Pēc: Unikāli! 3D printēta kājas ortēze devusi šim stārķim otru iespēju dzīvot. Pieejams: https://skaties.lv/zinas/zinatne-un-tehnologijas/tehnologijas/unikali-3d-printeta-kajas-orteze-devusi-sim-starkim-otru-iespeju-dzivot/#foto-514846

Faktu nozīme

- **Informē** par notiekošo sabiedrībā
- Palīdz **izvairīties no tukšām pļāpām**
- Palīdz pierādīt un **pamatot domu**
- Bruģē ceļu uz **pamatotu viedokli**
- Palīdz pieņemt **izsvērtus lēmumus**, formulēt savu viedokli
- Palīdz **atšķirt patiesību** no izdomājumiem

Sazvērestības teorija ir uzskati, ka pastāv slepena vienošanās, lai kontrolētu dažādas norises.

Sazvērestību teoriju pazīmes

- Ir kāds slepens plāns
- Nekas nenotiek sagadīšanās pēc
- Nekas nav tā, kā izskatās
- Esošā vara ir ļauna un briesmīga
- Darbojas kāda slepena grupa/sazvērnieki, kuri cenšas īstenot kādu ļaunprātīgu plānu
- Sliktajam ir grēkāži un vaininieki

M. Barkun

Dažas sazvērestības teorijas

A. Cilvēks nav bijis uz Mēness
B. Elvis Preslijs nav miris
C. Zeme ir plakana
D. Illuminmāti nosaka pasaules kārtību
E. AIDS vīruss ir izstrādāts laboratorijā
F. Klimata pārmaiņas nenotiek
G. Lielā farmaceitiskā sazvērestība

Covid krīzes sekas

- Vienlaikus ar COVID-19 ir radusies otra «slimība» – «**infodēmija» – dezinformācijas izplatīšanās ļoti lielos apjomos**
- Informācijas pārpilnība, informācijas nepilnīgums, bailes, nedrošība
- Kritiskā domāšana izšķirīga

Kāpēc rodas sazvērestības teorijas

Psiholoģiskie cēloņi

- Palīdz izprast pasauli un justies drošāk
- Grūti pieņemt, ka sliktais var notikt, komfortablāk, ja tajā var vainot ārējus spēkus
- Tendence ticēt nepatiesībai, pārliecinošam stāstījumam, aizspriedumu apstiprināšanai
- Iluzora uztvere veicina saskatīt neesošas lietas
- Narcistiska tieksme būt unikālam – zināt slepenu informāciju, vēlme būt par «ekspertu»
- Aizdomīgums pret tiem, ko nesaprotam

S.Lewandowsky

Citi veicinoši faktori

- Audzis teoriju piedāvājums un iespēja ar interneta palīdzību tām piekļūt, «vārtsargu» neesamība
- Meli tiek izmantoti politisko mērķu sasniegšanai
- Audzināšana un izglītība

Ko darīt? Mācīt ...

- Pašiem plānot savu dzīvi
- Saprast lasīto
- Vērtēt, kas ir uzticami avoti, salīdzināt avotus
- Atšķirt faktus un viedokļus
- Saprast, kā strādā mediji
- Saprast, kāda ir atšķirība starp ierakstiem *Facebook, Kasjauns, Lsm* u.c. medijos
- Zināt par notiekošo

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Par publikācijas saturu atbild "Latvijas Avīz

https://podtail.com/podcast/latvijas-mediji-klausies/--atmaskots-1-infod-mija-kas-sp-j-nogalin-t-latvij/

https://www.facebook.com/rebaltica/videos/1159534417716003/

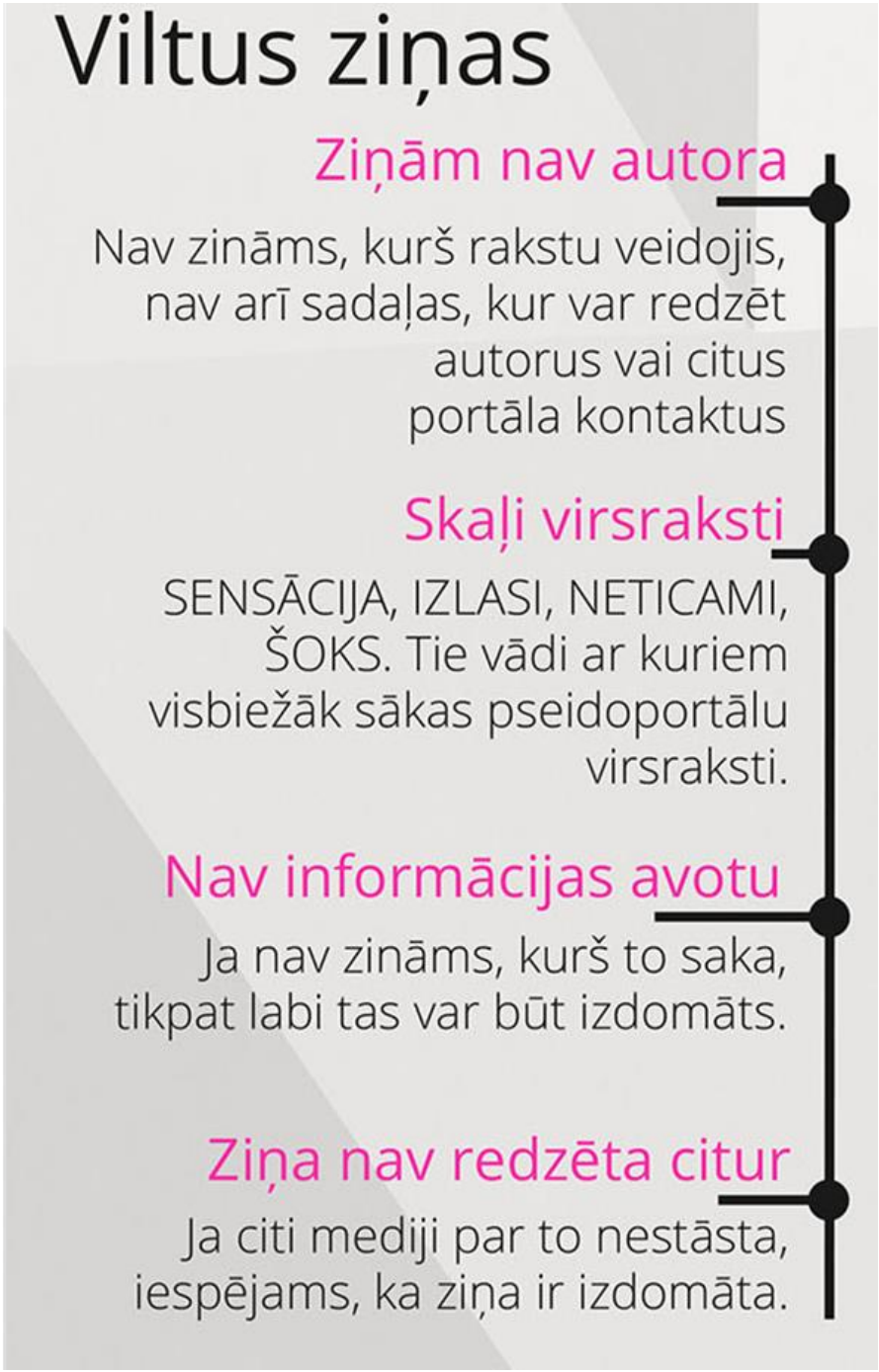

https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/tiri-fakti-ka-atpazit-viltus-zinas-un-sleptu-reklamu.a229653/

Pirmais solis, kā apturēt sazvērestības teorijas ir zināt, ka tādas cirkulē. Būt uzmanīgam!

Eiropas Komisija

Mājas uzdevums

Viedoklis – Žurnālists, kurš labi dara savu darbu. Konkrēts žurnālists no jebkāda veida medija (TV, radio, prese, internets); viedokļa pamatojums, ja iespējams arī konkrēta sižeta vai raksta piemērs, kur žurnālista darba kvalitāte parādās